

UDC 378.147:37.013.74:001.891.3

DOI 10.35433/pedagogy.3(110).2022.253-266

EMOTIONAL INTELLIGENCE: FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE CONCEPT IN FOREIGN STUDIES

N. A. Basiuk*

The article reflects the history of the development of the phenomenon of "emotional intelligence", analyzes the different views of foreign psychologists on the corresponding issue. The prerequisites for the emergence and formation of this scientific concept are shown. It was found that the problem of emotional intelligence is relatively new in psychological science. It appeared in the works of American researchers in the context of developing the problem of social intelligence. The innovative theory of G. Gardner about the plurality of intelligence, which led to the appearance of numerous studies of emotional intelligence, had a significant impact on the formation of the concept. The first theoretical concept of emotional intelligence is associated with the names of the American scientists J. Mayer and P. Salovey, who first used this term and described the structure of this concept. As for today, in modern psychological science the following models of emotional intelligence have become the most widespread: the model of emotional-intellectual abilities by J. Mayer, P. Salovey and D. Caruso; emotional competence model of D. Goleman; non-cognitive model of R. Bar-On. Despite the differences in the definition of the concept and its content structure, all scientists are inclined to the opinion that emotional intelligence is an important integral personal formation of an individual, which is realized in their abilities to understand their own and other people's emotions and, thanks to the received information, to effectively interact with the surrounding people and achieve success in personal and professional spheres of life. Also, the researchers, through experimental work, proved the possibility of forming and developing this personality trait. The results of a short analytical review of foreign psychological research are valuable, as they form a scientific basis for researching the emotional intelligence of future primary school teachers as an individually personal and professionally significant quality, which is determined by the requirements of the profession. The article outlines the prospects for further investigations focused on studying the theoretical and empirical foundations of emotional intelligence of future primary school specialists at the stage of their professional formation.

Key words: *emotional intelligence, models of emotional intelligence, general intelligence, types of intelligence, components of emotional intelligence.*

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
natabasyuk@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5964-6098

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ В ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Н. А. Басюк

У статті відображено історію розвитку феномену «емоційний інтелект», проаналізовано різні погляди зарубіжних психологів на проблему емоційного інтелекту. Показано передумови виникнення й становлення цього наукового поняття. Виявлено, що проблема емоційного інтелекту є відносно новою у психологічній науці. Вона з'явилась у працях американських дослідників у контексті розробки проблематики соціального інтелекту. Значний вплив на формування поняття здійснила новаторська теорія Г. Гарднера про множинність інтелекту, яка призвела до появи численних досліджень емоційного інтелекту. Першу теоретичну концепцію емоційного інтелекту пов'язують з прізвищами американських науковців Дж. Майєра і П. Селовея, які вперше використали цей термін й описали структуру зазначеного поняття. На сьогодні у сучасній психологічній науці найбільшого поширення набули модель емоційно-інтелектуальних здібностей Дж. Майєра, П. Селовея і Д. Карузо; модель емоційної компетентності Д. Гоулмана, некогнітивна модель Р. Бар-Она. Попри відмінності у визначенні поняття і його змістової структури, усі науковці є схильними до думки, що емоційний інтелект є важливим інтегральним особистісним утворенням особистості, яке реалізується в її здібностях розуміти власні і чужі емоції і завдяки отриманій інформації ефективно взаємодіяти з оточуючими людьми і досягати успіху в особистісній і професійній сферах життя. Також дослідники, шляхом експериментальної роботи довели про можливість формування і розвитку цієї властивості особистості. Результати короткого аналітичного огляду зарубіжних психологічних досліджень є цінними, оскільки становлять наукову основу для дослідження емоційного інтелекту майбутніх вчителів початкових класів як індивідуально-особистісної і професійно значущої якості, що обумовлена вимогами професії. У статті окреслено перспективи подальших розвідок, що зосереджені на вивченні теоретичних і емпіричних засад емоційного інтелекту майбутніх фахівців початкової школи на етапі їх професійного становлення.

Ключові слова: емоційний інтелект, моделі емоційного інтелекту, загальний інтелект, види інтелекту, компоненти емоційного інтелекту.

Introduction of the issue. Currently, the Ukrainian state is going through difficult historical trials that have affected everyone and significantly changed our lives. The emotional tension in society due to the war is very high. Most Ukrainians are in a state of affect, surrounded by many worries and stress. Fear, despair, panic from sudden artillery strikes, news, losses destroy the emotional sphere of a person, block the making of balanced decisions. Such negative emotional states and their social manifestations require correction and recovery. It is emotional intelligence that will help protect one's own psyche from injury, teach self-control to protect the body from psychological and physiological disorders, and help return to the zone of stability.

Current state of the issue. The theoretical analysis of the problem shows that the study of the concept of "emotional intelligence" was initiated by foreign scientists E. Thorndike, T. Hait, F. Vernon,

Постановка проблеми. Зараз українська держава переживає важкі історичні випробування, які торкнулися кожного і суттєво змінили наше життя. Емоційна напруга в суспільстві через війну дуже висока. Більшість українців перебувають у стані афекту, навколо багато переживань, стресу. Страх, відчай, паніка від обстрілів, новин, втрат руйнують емоційну сферу людини, блокують прийняття виважених рішень. Такі негативні емоційні стани та їх соціальні прояви потребують корекції та відновлення. Саме емоційний інтелект допоможе захистити власну психіку від травмування, навчить контрольованості, щоб убезпечити організм від психологічних та фізіологічних розладів, і допоможе повернутися в зону стійкості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз проблеми свідчить про те, що початок дослідженням поняття "емоційний інтелект" поклали зарубіжні вчені Е. Торндайк, Т. Хаїт,

G. Allport, D. Wexler, L. Leeper, G. Eysenck, J. Gilford and others who studied the social intelligence of the individual. The innovative theory of G. Gardner about the multiplicity of the detection of intelligence had a significant impact on the emergence and formation of the concept, which led to the appearance of numerous studies of emotional intelligence. The scientific foundations of the concept of emotional intelligence were developed by foreign scientists: D. Goleman (theory of emotional competence), R. Bar-On (non-cognitive theory of emotional intelligence), H. Weisbach and U. Dax (emotional intelligence as the ability to "intellectually" manage one's emotional life), J. Mayer, P. Seloway, D. Caruso (theory of emotional-intellectual abilities), D. Lucin (two-component theory of emotional intelligence). These teachings differ in common and specific positions in the understanding of emotional intelligence, its structure and genesis of development.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Despite the large number of studies, it has been established that among scientists there is no unified approach to understanding the essence of emotional intelligence. For the successful formation and development of this phenomenon, it is necessary to clearly understand what meaning scientists put into the concept of "emotional intelligence".

Aim of research is to consider the emergence and historical development of the concept of emotional intelligence in foreign psychological research, as well as to carry out a theoretical analysis of the main scientific theories and teachings, to clarify the essence of emotional intelligence.

Results and discussion. The phenomenon of "emotional intelligence" originated in psychology as a result of scientific research into the nature of cognitive and affective processes and the peculiarities of their relationship. For a long time, traditional psychology considered the emotional and cognitive spheres of the psyche as two independently functioning processes, between which there is no connection.

The first studies on the topic of emotional intelligence began at the

Ф. Вернон, Г. Олпорт, Д. Векслер, Л. Ліпер, Г. Айзенк, Дж. Гілфорд та інші, які вивчали соціальний інтелект особистості. Значний вплив на виникнення і становлення поняття здійснила новаторська теорія Г. Гарднера про множинність виявлення інтелекту, що призвела до появи численних досліджень емоційного інтелекту. Наукові основи концепції емоційного інтелекту розробляли зарубіжні вчені: Д. Гоулман (теорія емоційної компетентності), Р. Бар-Он (некогнітивна теорія емоційного інтелекту), Х. Вайсбах і У. Дакс (емоційний інтелект як уміння "інтелектуально" керувати своїм емоційним життям), Дж. Майер, П. Селовей, Д. Карузо (теорія емоційно-інтелектуальних здібностей), Д. Люсін (двокомпонентна теорія емоційного інтелекту). Ці вчення різняться спільними і відмінними позиціями в розумінні емоційного інтелекту, його структури та генези розвитку. Незважаючи на велику кількість досліджень, встановлено, що серед науковців відсутній єдиний підхід щодо розуміння сутності емоційного інтелекту. Для успішного формування та розвитку цього феномена потрібно чітко розуміти, який зміст вкладають науковці в поняття "емоційний інтелект".

Мета статті – розглянути виникнення та історичний розвиток поняття емоційного інтелекту в зарубіжних психологічних дослідженнях, здійснити теоретичний аналіз основних наукових теорій та вчень, з'ясувати сутність емоційного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. Феномен "емоційний інтелект" зародився у психології як результат наукових пошуків про природу когнітивних і афективних процесів та особливостей їх взаємозв'язку. Тривалий час традиційна психологія розглядала емоційну і когнітивну сфери психіки як два незалежно функціонуючих процеси, між якими відсутній будь-який зв'язок.

Перші дослідження з теми емоційного інтелекту розпочалися на початку ХХ ст. Починаючи з 20-х рр., усе частіше предметом наукової полеміки стає інтелект та його ірраціональні (емоційні) аспекти. У цей час у зарубіжній психології робляться спроби пов'язати інтелект із соціальною

beginning of the 20th century. Since the 20s, intelligence and its irrational (emotional) aspects have increasingly become the subject of scientific controversy. At this time, attempts are being made in foreign psychology to connect intelligence with social interaction. The idea of studying emotional intelligence appeared in the works of American researchers in the context of developing the problems of social intelligence.

The possibility of the existence of various aspects of general intelligence was actively discussed after the publication of the article by the American psychologist E. Thorndike "Intelligence and its use" for the magazine "Harper's Magazine" in 1920. The article included a few lines, but this was enough to start a large mechanism for researching the concept social intelligence, and therefore emotional intelligence. The author of the article singled out three components of general intelligence: abstract-logical (the ability to understand abstract symbols and ideas and operate with them), concrete (things and objects of the material world), and social (people) intelligence [17]. E. Thorndike first used the term "social intelligence" to denote the ability to achieve success and efficiency in interpersonal interaction with other people. Social intelligence is interpreted by him as the ability to understand other people and behave wisely in human relationships. The scientist considered the main function of social intelligence to be prediction of behavior, and he reduced the study of the phenomenon to understanding and managing the behavior of other people.

In 1928, T. Hait developed the first test for assessing social intelligence, which was called the George Washington Social Intelligence Test. It consisted of 7 subtests that were used to assess: prudence in social situations; memory for names and persons; human behavior; internal conditions according to statements; internal conditions by facial expression; social awareness; sense of humor.

The English psychologist F. Vernon slightly expanded the concept of social intelligence, identifying it as "the ability to deal with people in general, social techniques and freedoms in society,

взаємодією. Ідея вивчення емоційного інтелекту з'явилася у працях американських дослідників у контексті розробки проблематики соціального інтелекту.

Про можливість існування різних аспектів загального інтелекту активно заговорили після публікації статті американського психолога Е. Торндайка "Intelligence and its use" для журналу "Harper's Magazine" у 1920 р. Стаття включала декілька рядків, однак цього було достатньо, щоб запустити великий механізм з дослідження поняття соціального інтелекту, а відтак, і емоційного інтелекту. Автор статті виокремив три складові загального інтелекту: абстрактно-логічний (здатність розуміти абстрактні символи та ідеї і оперувати ними), конкретний (речами і предметами матеріального світу) і соціальний (людьми) інтелекти [17]. Е. Торндайк вперше використав термін "соціальний інтелект" на позначення здатності досягати успіху та ефективності в міжособистісній взаємодії з іншими людьми. Соціальний інтелект трактується ним як здатність розуміти інших людей і поводитись мудро в людських взаєминах. Основною функцією соціального інтелекту вчений вважав прогнозування поведінки, а вивчення феномена зводив до розуміння й управління поведінкою інших людей.

У 1928 р. Т. Хаїт розробив перший тест для оцінювання соціального інтелекту, який називався "Тест соціального інтелекту Джорджа Вашингтона". Він складався з 7 субтестів, за якими оцінювали: розсудливість у соціальних ситуаціях; пам'ять на імена та осіб; поведінку людини; внутрішні стани за висловлюваннями; внутрішні стани за виразом обличчя; соціальну поінформованість; почуття гумору.

Англійський психолог Ф. Вернон дещо розширив уявлення про соціальний інтелект, розуміючи під ним «здатність поводитися з людьми загалом, соціальною технікою і свободами в суспільстві, знання соціальних матерій, сприйнятливості до поведінки інших членів групи, а також розуміння тимчасових настроїв або прихованих особових рис незнайомих» [12].

knowledge of social matters, susceptibility to the behavior of other members of the group, as well as understanding temporary moods or hidden personal traits of strangers" [12].

H. Allport (the initiator of the development of a systematic approach to the study of personality) in 1937 singled out and described eight personal qualities that an individual needs in order to be well understood by other individuals: experience, similarity, intelligence, deep self-understanding, complexity, detachment, aesthetic inclinations, social intelligence. The scientist characterized social intelligence as a special ability to correctly assess people, predict their behavior and ensure adequate adjustment in interpersonal interactions. He calls social intelligence "a special gift" necessary for a fine balance in behavior that ensures equality in human relations. The merit of H. Allport in developing the problem of emotional intelligence lies in the fact that he was the first researcher to pay attention to the interpersonal relationships of people, and the personal qualities defined by him reflected the interaction of certain social abilities with the aim of better understanding another person.

D. Wexler made a significant contribution to the development of the theory and methodology of intelligence assessment. He called intelligence "the ability of an individual to behave appropriately, think rationally, and interact effectively with the world around him". The psychologist proposed the existence of different types of thinking as parts of general intelligence. This point of view is considered a challenge to the traditional scientific concept on intelligence at the time.

Without denying the concept of general intelligence, D. Wexler singled out two of its components: verbal and non-verbal intelligence. In 1940, in the article "Non-intellectual factors in general intelligence", the scientist expressed the opinion that for an integrative assessment of intelligence, it is necessary to take into account non-intellectual aspects of thinking. By "non-intellectual elements" he understood not only the general working capacity of the

Г. Олпорт, ініціатор розробки системного підходу до вивчення особистості, у 1937 р. виокремив та описав вісім особистісних якостей, необхідних людині для того, щоб добре розумітися в інших людях: досвід, схожість, інтелект, глибоке розуміння себе, складність, відстороненість, естетичні нахили, соціальний інтелект. Учений охарактеризував соціальний інтелект як особливу здатність правильно оцінювати людей, прогнозувати їх поведінку і забезпечувати адекватне пристосування в міжособистісних взаємодіях. Він називає соціальний інтелект "особливим даром", необхідним для тонкої рівноваги в поведінці, що забезпечує рівність у стосунках з людьми. Заслуга Г. Олпорта у розробці проблеми емоційного інтелекту полягає в тому, що він першим з дослідників звернув увагу на міжособистісні стосунки людей, а визначені ним особистісні якості відображали взаємодію певних соціальних здібностей з метою кращого розуміння іншої людини.

Значний внесок у розвиток теорії та методики оцінювання інтелекту зробив Д. Векслер. Він називав інтелект здатністю індивіда до доцільної поведінки, раціонального мислення та ефективної взаємодії з навколишнім світом. Психолог висунув припущення про існування різних видів мислення як частин загального інтелекту. Ці його погляди вважаються викликом тогочасним традиційним науковим поглядам на інтелект.

Не заперечуючи поняття загального інтелекту, Д. Векслер виділяв дві його складові: вербальний і невербальний інтелекти. У 1940 р. у статті "Неінтелектуальні фактори в загальному інтелекті" вчений висловив думку про те, що для інтегративної оцінки інтелекту потрібно враховувати й неінтелектуальні сторони мислення. Під "неінтелектуальними елементами" він розумів не тільки загальну працездатність психіки, але й її афективно-регулятивні компоненти, завдяки яким людина тривалий час може утримувати свою увагу на завданні. У цій статті також обговорювалися здібності, які Д. Векслер позначив як "когнітивні" й "афективні",

psyche, but also its affective-regulatory components, thanks to which a person can keep his attention on a task for a long time. This article also discussed the abilities that D. Wexsler labeled as "cognitive" and "affective" that are responsible for a person's success in life. In essence, they reflect the content of social and emotional intelligence. Although the researcher insisted on the inclusion of "non-intellectual aspects of general abilities" in the test, this did not find support in the scientific community, because at that time society was not ready for such changes.

R. Leeper (1948) was one of the first to point out the motivational functions of emotions. In his motivational theory of emotions, it was emphasized that emotion can cause, direct human behavior, and determine the effectiveness of activities. In his opinion, human behavior is guided by two types of motives: 1) physiological motives that depend on the internal state of the body (hunger, thirst) or on external stimulation (pain from a mechanical impact); 2) emotional motives, which are based on mental processes.

D. Golman, B. Dodonov, K. Izard, G. Kostiuk, O. Maurer, D. Rapoport, Y. Reykovsky, O. Tikhomirov, S. Tomkins, K. Jung, P. Jacobson and others.

The German-British psychologist H. Eisenk indicated the existence of biological, psychometric, and social intelligence. Biological intelligence, in his opinion, is related to the structures and functions of the cerebral cortex; these are innate abilities to process information, without which the understanding of behavior is not possible, and which are responsible for individual differences in people's intelligence. Psychometric intelligence was understood as intelligence that can be researched and measured by tests (according to C. Spearman, this is general intelligence (g)). Social intelligence, according to H. Eisenk, is the result of the development of general intelligence under the influence of socialization and external sociocultural factors, which, in his opinion, include culture, upbringing, education, socioeconomic status, and others.

The American psychologist J. Guilford categorically denied the idea of a single

які відповідають за успіх людини в житті. По суті, вони відображають зміст соціального й емоційного інтелекту. Незважаючи на те, що дослідник наполягав на включенні "неінтелектуальних аспектів загальних здібностей" до тестування, це не знайшло підтримки в науковому середовищі, оскільки в ті часи суспільство не було готовим до таких змін.

Одним із перших, хто вказав на мотиваційні функції емоцій, був Р. Ліпер (1948). У його мотиваційній теорії емоцій наголошувалось, що емоція може викликати, спрямовувати поведінку людини і визначати ефективність діяльності. На його думку, поведінку людини скеровують два типи мотивів: 1) фізіологічні мотиви, які залежать від внутрішнього стану організму (голод, спрага) або від зовнішньої стимуляції (біль від механічного удару); 2) емоційні мотиви, в основі яких знаходяться психічні процеси.

Принагідно додати, що прибічниками цього напрямку у психології були Д. Гоулман, Б. Додонов, К. Ізард, Г. Костюк, О. Маурер, Д. Рапопорт, Я. Рейковський, О. Тихомиров, С. Томкінс, К. Юнг, П. Якобсон та інші.

Німецько-британський психолог Г. Айзенк вказував на існування біологічного, психометричного і соціального інтелекту. Біологічний інтелект, на його думку, пов'язаний зі структурами і функціями кори головного мозку; це вроджені здібності до обробки інформації, без яких не можливе осмислення поведінки і які відповідають за індивідуальні відмінності інтелекту людей. Під психометричним інтелектом розумівся той інтелект, що піддається дослідженню і вимірюється тестами (згідно Ч. Спірмену, це загальний інтелект (g)). Соціальний інтелект, за Г. Айзенком, є результатом розвитку загального інтелекту під впливом соціалізації і зовнішніх соціокультурних чинників, до яких, на його думку, належать культура, виховання, освіта, соціоекономічний статус та інші.

Американський психолог Дж. Гілфорд категорично заперечував ідею єдиного інтелекту. У 60-ті рр. він розробив

intelligence. In the 1960s, he developed a theoretical model of intelligence in the form of a cube (hence the name "cubic model of intelligence"), which combines 120 highly specialized, independent of each other, intellectual abilities. In J. Gilford's model, human intelligence is reflected in three dimensions: content, operations, results. Each of the components has its own components. The author of the theory noted that the particular component of his system corresponds to particular (practical) intelligence, the symbolic and semantic component to abstract, and the behavioral component to social intelligence, which is related to the perception and processing of information about behavior.

J. Gilford and M. O'Sullivan characterized social intelligence as an ability that determines the success of an individual in communication and social adaptation [9].

According to the J. Gilford's definition, social intelligence represents a system of intellectual abilities independent of the factor of general intelligence, and primarily related to the knowledge of behavioral information [9]. In his research, the scientist singled out only one operation - cognition, and focused his research on the study of social intelligence on the cognition of behavior, which was designated as "CB" (cognition of behavior). This process includes the following components [3: 208]:

1. Cognition of behavioral units (CBU) is the ability to distinguish verbal and non-verbal expressions of behavior from the context.

2. Cognition of behavioral classes (CBC) the ability to recognize common properties in a stream of expressive or situational behavioral information.

3. Cognition of behavioral relations (CBR) the ability to understand the relationships that exist between units of information about behavior.

4. Cognition of behavioral systems (CBS) is the ability to understand the logic of the development of integral situations of human interaction, the content of their behavior in these situations.

5. Cognition of behavioral transformations (CBT) is the ability to understand changes in the meaning of

теоретичну модель інтелекту у вигляді куба (звідси назва "кубічна модель інтелекту"), яка поєднує 120 вузькоспеціалізованих, незалежних одна від одної, інтелектуальних здібностей. У моделі Дж. Гілфорда людський інтелект відображається у трьох вимірах: зміст, операції, результати. Кожен з компонентів має свої складові. Автор теорії зазначав, що конкретна складова його системи відповідає конкретному (практичному) інтелекту, символічна й семантична складові – абстрактному, а поведінкова – соціальному інтелекту, що пов'язаний зі сприйняттям та переробкою інформації про поведінку.

Дж. Гілфорд і М. О'Салліван охарактеризували соціальний інтелект як здібність, що визначає успішність особистості у спілкуванні і соціальній адаптації [9].

За визначенням Дж. Гілфорда, соціальний інтелект представляє систему інтелектуальних здібностей, незалежних від чинника загального інтелекту, і пов'язаних, насамперед, з пізнанням поведінкової інформації [9]. У своїх дослідженнях вчений виділив лише одну операцію – пізнання і зосередив дослідницьку роботу по вивченню соціального інтелекту на пізнанні поведінки, що позначалося як "CB" (cognition of behavior). Цей процес включає такі складові [3: 208]:

1. Пізнання елементів поведінки (CBU) – здатність виділяти з контексту вербальну і невербальну експресію поведінки.

2. Пізнання класів поведінки (CBC) – здібність розпізнавати загальні властивості в потоці експресивної або ситуативної поведінкової інформації.

3. Пізнання відношень поведінки (CBR) – здатність розуміти відношення, які існують між одиницями інформації про поведінку.

4. Пізнання систем поведінки (CBS) – здатність розуміти логіку розвитку цілісних ситуацій взаємодії людей, зміст їх поведінки в цих ситуаціях.

5. Пізнання перетворень поведінки (CBT) – здатність розуміти зміни значень подібної поведінки (вербальної або невербальної) в різних ситуаційних контекстах.

similar behavior (verbal or non-verbal) in different situational contexts.

6. Cognition of behavioral implications (CBI) is the ability to predict the consequences of behavior based on available information.

Thanks to the research of J. Guilford and a group of scientists under his leadership, two important aspects of social intelligence were highlighted: understanding people's behavior (cognition of behavioral content) and adaptive interaction with them (production of behavioral content) [9]. His teachings gave a powerful impetus to the development of tests and tools for measuring social intelligence.

The results obtained in the research of social intelligence have aroused the increased interest of scientists in the problem of emotional intelligence. The study of the nature of social intelligence contributed to the development of ideas about emotional intelligence and the gradual formulation of this concept.

H. Gardner's theory of multiple intelligences is of great importance in the formation of the scientific concept of "emotional intelligence". In 1983, in the work "Frames of Mind: the theory of multiple intelligences" ("Frames of Mind: the theory of multiple intelligences"), the scientist questioned the "classical" views on intelligence, according to which the latter was considered as a unitary basic intellectual ability, which could be applied in all spheres of human life. It was believed that a person is endowed with only one intelligence (g-factor) that he is born with, which cannot be changed, but can be measured. Such a concept existed in science for almost three decades. In his teaching, H. Gardner considers intelligence as "a person's ability to solve problems and create new products" [7]. He expands the concept of intelligence, pointing out its multiple character. According to H. Gardner, "multiple intelligences" are different intellectual abilities, which include "intrapsychic" (in terms of identical abilities to self-observation or self-awareness) and interpersonal abilities. Unlike his predecessors, the author of the theory, without denying the genetic

6. Пізнання результатів поведінки (CBI) – здатність передбачати наслідки поведінки, виходячи з наявної інформації.

Завдяки дослідженням Дж. Гілфорда та групи дослідників під його керівництвом було виділено два важливих аспекти соціального інтелекту: розуміння поведінки людей (пізнання поведінкового змісту) та адаптивної взаємодії з ними (продукування поведінкового змісту) [9]. Його вчення дало потужний поштовх до розробки тестів та інструментальних засобів для вимірювання соціального інтелекту.

Результати, отримані в дослідженнях соціального інтелекту, викликали в науковців посилений інтерес до проблеми емоційного інтелекту. Вивчення природи соціального інтелекту сприяло розвитку уявлень про емоційний інтелект та поступовому оформленню цього поняття.

Важливе значення у становленні наукового поняття "емоційний інтелект" має теорія множинного інтелекту Г. Гарднера. У 1983 р. у праці "Структура розуму: теорія множинного інтелекту" ("Frames of Mind: the theory of multiple intelligences") вчений аргументовано поставив під сумнів «класичні» погляди на інтелект, відповідно до яких останній розглядався як унітарна базова інтелектуальна здатність, яку можна було б застосовувати у всіх сферах життя людини. Вважалося, що людина наділена лише одним інтелектом (g-фактор), з яким вона народжується, який не можна змінити, але можна виміряти. Така концепція проіснувала в науці майже три десятиліття. У своєму вченні Г. Гарднер розглядає інтелект як "здібність людини розв'язувати проблеми і створювати нові продукти" [7]. Він розширює поняття інтелекту, вказуючи на його множинний характер. За Г. Гарднером, "множинні інтелекти" – це різні інтелектуальні здібності, які охоплюють "інтрапсихічні" (за змістом тотожні здатності до самостереження або усвідомлення себе) та міжособистісні здібності. На відміну від своїх попередників, автор теорії, не заперечуючи генетичної складової інтелекту, підкреслив можливість його розвитку під впливом суспільних норм, освіти, досвіду, оточення, культурних,

component of intelligence, emphasized the possibility of its development under the influence of social norms, education, experience, environment, cultural, political, social, geographical conditions, etc.

H. Gardner proposed to use the term "multiplicity of detection of intelligence" as the one that most fully reflects the concept of a single intelligence that existed before. He suggested that the success of a person's life is determined not by one general intelligence, but by seven types of autonomous intelligences: spatial, musical, linguistic, logical-mathematical, bodily-kinesthetic, interpersonal, and intrapersonal [8: 281]. A little later, in 1998, H. Gardner supplemented his theory with naturalistic and existential intelligences.

Of special interest to us are two types of intelligence distinguished by H. Gardner [8]: interpersonal (directed at the emotions of other people) and intrapersonal (directed at one's own emotions). As "interpersonal intelligence" the researcher identified a person's ability to effectively interact with other people, understand their moods, feelings, intentions, motives of behavior, and use this knowledge for the purpose of cooperation with them. It includes empathy, tolerance, sociability, congruence, dialogicity. Intrapersonal intelligence, according to the scientist, is the ability of a person to understand himself, his own emotions, and feelings and, on this basis, to regulate his own behavior. In H. Gardner's understanding, intrapersonal intelligence acts as a self-directed property of a person, that is, the ability to form an accurate and adequate model of one's own "I" and use it for effective life activities. It is represented through self-awareness, reflection, self-assessment, self-control, motivation for achievements.

Let's note that among scientists who studied the problem of intelligence and emotions, H. Gardner came particularly close to the concept of emotional intelligence. Abilities that characterize interpersonal and intrapersonal intelligence are directly related to emotional intelligence.

H. Gardner's theory of multiple

політичних, соціальних, географічних умов тощо.

Г. Гарднер запропонував вживати термін «множинність виявлення інтелекту» як такий, що найбільш повно відображає поняття єдиного інтелекту, що існувало раніше. Він висловив припущення, що успішність життєдіяльності людини детермінована не одним загальним інтелектом, а сімома видами автономних інтелектів: просторовим, музичним, лінгвістичним, логіко-математичним, тілесно-кінестетичним, міжособистісним і внутрішньоособистісним [8: 281]. Деяко пізніше, у 1998 р., Г. Гарднер доповнив свою теорію натуралістичним й екзистенціальним інтелектами.

Особливий інтерес для нас становлять два види інтелекту, виокремлені Г. Гарднером [8]: міжособистісний (спрямований на емоції інших людей) і внутрішньоособистісний (спрямований на власні емоції). Під міжособистісним інтелектом дослідник розглядав здатність людини ефективно взаємодіяти з іншими людьми, розуміти їх настрої, почуття, наміри, мотиви поведінки, і використовувати ці знання з метою співробітництва з ними. Він включає емпатію, толерантність, комунікабельність, конгруентність, діалогічність. Внутрішньоособистісний інтелект, на думку вченого, – це здатність людини розуміти себе, власні емоції і почуття і на цій основі регулювати власну поведінку. У розумінні

Г. Гарднера внутрішньоособистісний інтелект виступає як властивість людини, спрямована на себе, тобто здатність формувати точну адекватну модель власного "Я" та використовувати її для ефективної життєдіяльності. Він репрезентується через самосвідомість, рефлексію, самооцінку, самоконтроль, мотивацію досягнень.

Відмітимо, що серед науковців, які вивчали проблему інтелекту та емоцій, Г. Гарднер особливо близько підійшов до поняття емоційного інтелекту. Здібності, які характеризують міжособистісний та внутрішньоособистісний інтелект, мають безпосереднє відношення до емоційного інтелекту.

Теорія множинного інтелекту

intelligences was the basis for the creation of the first theoretical concept of emotional intelligence, which was proposed by such American researchers as professor of psychology and dean of the Higher School of Arts and Sciences of Yale University P. Seloway and professor of the University of New Hampshire J. Mayer. In a joint article published in 1990, scientists first used the term "emotional intelligence" and gave the following definition to this concept: "... the ability to analyze one's emotions in order to improve the thinking process. It includes the ability to accurately perceive emotions, evaluate and generate them in such a way as to aid thinking, understand and identify emotions, and reflexively direct emotions in order to contribute to one's emotional and intellectual growth" [13]. Later, scientists defined emotional intelligence as a group of mental abilities that help a person perceive and understand his own emotions and the emotions of others. In the understanding of scientists, emotional intelligence is the ability to perceive, express and connect emotions and thoughts, to be aware of the causes of emotions and to control one's own emotions and the emotions of others [15]. J. Mayer, P. Seloway, D. Caruso [14] presented a four-component model of emotional intelligence, which was called the "model of emotional-intellectual abilities." The model includes a combination of the following capabilities:

1) acceptance, identification of emotions and their expression - the ability to recognize one's own and other people's emotions by feelings, physical condition, appearance, thoughts, behavior;

2) the use of emotions to increase the efficiency of thinking and intellectual activity – the ability to generate certain emotions, to use them for the purpose of controlling feelings in cognitive processes;

3) understanding of emotions, which is considered as the ability to determine the source of emotions, the causes of emotional experiences, their classification, interpretation;

4) management of one's emotions and the emotions of the surrounding people, the ability to evoke and restrain emotions, if necessary, to use the received emotional

Г. Гарднера була покладена в основу створення першої теоретичної концепції емоційного інтелекту, яку запропонували американські дослідники – професор психології й декан вищої школи наук і мистецтв Єльського університету П. Селовей і професор Нью-Гемпширського університету Дж. Майер. У спільній статті, опублікованій у 1990 р., вчені вперше використали термін "емоційний інтелект" і дали таке визначення цьому поняттю: "... здатність аналізувати свої емоції з метою покращення процесу мислення. Включає уміння безпомилково сприймати емоції, оцінювати і генерувати їх таким чином, щоб допомогти мисленню, розуміти емоції й ідентифікувати їх, а також рефлекторно скеровувати емоції з тим, щоб сприяти своєму емоційному й інтелектуальному зростанню" [13]. Пізніше учені визначили емоційний інтелект як групу ментальних здібностей, які допомагають людині сприймати і розуміти власні емоції та емоції інших. У розумінні вчених, емоційний інтелект – це здатність сприймати, виражати і пов'язувати емоції і думки, усвідомлювати причини виникнення емоцій і контролювати власні емоції та емоції оточуючих [15]. Дж. Майер, П. Селовей, Д. Карузо [14] представили чотирьохкомпонентну модель емоційного інтелекту, що отримала назву "модель емоційно-інтелектуальних здібностей". Модель включає комбінацію таких здібностей:

1) сприйняття, ідентифікація емоцій та їх вираження – здібність розпізнавати свої та чужі емоції за почуттями, фізичним станом, зовнішнім виглядом, думками, поведінкою;

2) використання емоцій для підвищення ефективності мислення та інтелектуальної діяльності – здібність породжувати певні емоції, використовувати їх з метою контролю почуттів у когнітивних процесах;

3) розуміння емоцій, що розглядається як здібність до визначення джерела емоцій, причин виникнення емоційних переживань, їх класифікації, інтерпретації;

4) управління своїми емоціями та емоціями оточуючих людей – здібність

information.

In 1988, the Israeli psychologist of American origin R. Bar-On substantiated the non-cognitive model of emotional intelligence. He introduced the concept of emotional quotient EQ (emotional quotient, by analogy with IQ – intelligence quotient) and the concept of "emotional-social intelligence", which combines personal and interpersonal abilities, skills and abilities that determine human behavior. According to the definition of R. Bar-On, emotional intelligence is a set of non-cognitive (personal, emotional, and social) competencies and skills that help to effectively cope with the demands and pressure of the environment [5: 378]. The model developed by him [6] consists of five spheres identified with the structure of emotional intelligence. Each of the components consists of several subcomponents (personal qualities):

1) the intrapersonal sphere (self-knowledge) includes awareness of one's own emotions, self-confidence, self-respect, self-actualization;

2) the sphere of interpersonal relations (communicative potential) includes the ability to interact with other people, empathy, social responsibility;

3) the field of adaptability (adaptive abilities) includes the ability to solve problems, overcome difficulties, emotional lability;

4) the field of stress management (anti-stress potential) includes resistance to stress, self-control;

5) the sphere of general mood (positive perception of life) is characterized by the presence of optimism and satisfaction with life.

In 1985, the American psychologist R. Sternberg put forward a triarchic theory of intelligence, in which he argued that the ability to achieve success depends on a person's ability to accumulate their strengths or compensate for their weaknesses with the help of analytical, creative, and practical abilities. According to the theory, there are three types of intelligence: analytical, creative, and practical. R. Sternberg considered practical intelligence as the ability to adapt, change or re-understand situations that arise in

викликати і стримувати емоції за необхідності, використовувати отриману емоційну інформацію.

Ізраїльський психолог американського походження Р. Бар-Он у 1988 р. обґрунтував некогнітивну модель емоційного інтелекту. Він ввів поняття емоційного коефіцієнта EQ (emotional quotient, за аналогією до IQ – intelligence quotient) та поняття «емоційно-соціальний інтелект», в якому поєднуються особистісні і міжособистісні здібності, навички і вміння, що визначають поведінку людини. За визначенням Р. Бар-Она, емоційний інтелект – це сукупність некогнітивних (особистісних, емоційних і соціальних) компетенцій і навичок, які допомагають ефективно справлятися з вимогами і тиском оточення [5: 378]. Розроблена ним модель [6] складається з п'яти сфер, що ототожнюються зі структурою емоційного інтелекту. Кожен з компонентів складається з кількох субкомпонентів (особистісних якостей):

1) внутрішньоособистісна сфера (самопізнання) включає усвідомлення власних емоцій, впевненість у собі, самоповагу, самоактуалізацію;

2) сфера міжособистісних стосунків (комунікативний потенціал) включає здатність взаємодіяти з іншими людьми, емпатію, соціальну відповідальність;

3) сфера адаптивності (адаптаційні здібності) включає вміння вирішувати проблеми, долати труднощі, емоційну лабільність;

4) сфера управління стресом (антистресовий потенціал) включає стійкість до стресів, самоконтроль;

5) сфера загального настрою (позитивне сприйняття життя) характеризується наявністю оптимізму і задоволеності життям.

В 1985 р. американський психолог Р. Стернберг висунув триархічну теорію інтелекту, в якій доводив, що здатність досягати успіху залежить від уміння людини акумулювати свої сильні сторони або компенсувати слабкі за допомогою аналітичних, творчих і практичних здібностей. Відповідно до теорії, існує три типи інтелекту: аналітичний, творчий і практичний. Практичний інтелект Р. Стернберг розглядав як здатність

real life. According to the scientist, one of the important forms of practical intelligence is "implicit" knowledge, i.e. "implicit knowledge". The researcher defines them as "action-oriented knowledge obtained with the help of others, as well as such that allows subjects to achieve a personally significant goal" [16]. R. Sternberg emphasizes the role of emotions and interpersonal relationships that arise in the process of obtaining information and that affect the success of decision-making. Thus, a scientist associates practical intelligence with the ability to achieve a set goal. R. Sternberg's concept has been repeatedly criticized as having no empirical basis.

The phenomenon of emotional intelligence gained popularity after the publication in the USA in 1995 of the book by the American journalist and psychologist D. Goleman "Emotional intelligence: why it can matter more than IQ?" ("Emotional intelligence: Why it can mean more than IQ"), which is addressed to a wide audience. Thanks to the book, the concept of emotional intelligence became extremely popular and attracted the attention of scientists and representatives of practical fields. A person with highly developed emotional intelligence, emphasizes D. Goleman, is able to identify and name emotional states, understand the relationship between emotions, thinking and actions, manage emotional states, namely: control emotions and enter emotional states, which contributes to achieving success, understand other people's emotions, show empathy and the ability to maintain harmonious relations with the environment, which opens up wide opportunities for self-realization and revealing of one's potential.

D. Golman [1; 2; 11] believes that emotional intelligence is the ability to be aware of one's own emotions, the ability to manage them, the ability to motivate oneself to work, to recognize and understand the emotions that arise in other people, to show empathy and the ability to maintain friendly relations with others. In the structure of emotional

адаптуватися, змінювати або переусвідомлювати ситуації, що виникають у реальному житті. Одна з важливих форм практичного інтелекту, за вченим, – це "імпліцитні" знання, тобто "знання, що мають на увазі". Дослідник визначає їх як "знання, орієнтовані на дії, отримані з допомогою інших, а також такі, що дозволяють суб'єктам досягати персонально значимої цілі" [16]. Р. Стернберг наголошує на ролі емоцій та міжособистісних відносин, які виникають у процесі отримання інформації і які впливають на успішність прийняття рішень. Таким чином, практичний інтелект учений пов'язує з умінням досягати поставленої мети. Концепція Р. Стернберга неодноразово критикувалась як така, що не має емпіричної основи.

Популярності феномен емоційного інтелекту набув після виходу в США у 1995 р. книги американського журналіста і психолога Д. Гоулмана "Emotional intelligence: why it can matter more than IQ?" ("Емоційний інтелект: Чому він може значити більше, ніж IQ"), яка адресована широкій аудиторії. Завдяки книзі концепція емоційного інтелекту набула надзвичайної популярності та привернула до себе увагу науковців і представників практичних галузей. Людина з високо розвиненим емоційним інтелектом, наголошує Д. Гоулман, здатна ідентифікувати та називати емоційні стани, розуміти взаємозв'язок між емоціями, мисленням та діями, управляти емоційними станами, а саме: контролювати емоції та входити в емоційні стани, що сприяє досягненню успіху, розуміти емоції інших людей, проявляти співпереживання та здатність підтримувати гармонійні відносини з оточенням, що відкриває для неї широкі можливості для самореалізації та розкриття свого потенціалу.

Д. Гоулман [1; 2; 11] вважає, що емоційний інтелект – це здатність усвідомлювати власні емоції, вміння керувати ними, спроможність мотивувати себе до діяльності, розпізнавати та розуміти емоції, які виникають в інших людей, проявляти емпатію та вміння підтримувати дружні стосунки з оточуючими. У структурі емоційного

intelligence, the researcher [11] singled out four areas of competence, to which he attributed: self-awareness; self-control; social sensitivity; managing relationships with surrounding people. Thus, D. Goleman's model of emotional intelligence, called the "emotional competence model", shows the importance of the simultaneous development of emotional, cognitive, and personal characteristics in a person.

Conclusions and research perspectives. Thus, a short analytical review of foreign research in a psychological format testified to the emergence and gradual development of the concept of "emotional intelligence" as an element that combines cognitive and emotional processes in the personality structure. Representatives of numerous teachings and theories for many decades have conducted active research, trying to understand the essence and nature of emotional intelligence at the conceptual level and from the point of view of measurement. Different conceptual approaches of scientists to understanding this phenomenon only complement each other, forming the scientific and theoretical basis of the outlined phenomenon. The results of the conducted analysis are important for further research into the emotional intelligence of the future primary school teacher as an individually personal and professionally significant quality of their pedagogical activity. We see the prospect of further research in the in-depth study of scientific theoretical approaches to the problem of the formation of emotional intelligence in future primary school specialists and their empirical research.

інтелекту дослідник [11] виділив чотири сфери компетентностей, до яких відніс: самосвідомість; самоконтроль; соціальну чутливість; керування відносинами з оточуючими людьми.

Таким чином, у моделі емоційного інтелекту Д. Гоулмана, що отримала назву "модель емоційної компетентності", показано важливість одночасного розвитку у людини емоційних, когнітивних й особистісних характеристик.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, короткий аналітичний огляд зарубіжних досліджень у психологічному форматі засвідчив виникнення і поступовий розвиток поняття "емоційний інтелект" як елементу, що поєднує когнітивні й емоційні процеси у структурі особистості. Представники численних вчень і теорій впродовж багатьох десятиліть проводили активні дослідження, намагаючись досягнути сутності і природу емоційного інтелекту на поняттєвому рівні і з точки зору вимірювання. Різні концептуальні підходи вчених до розуміння цього феномену тільки доповнюють один одного, формуючи науково-теоретичне підґрунтя окресленого феномену. Результати проведеного аналізу є важливими для подальших досліджень емоційного інтелекту майбутнього вчителя початкових класів як індивідуально-особистісної і професійно значущої якості його педагогічної діяльності. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в поглибленому вивченні наукових теоретичних підходів до проблеми формування емоційного інтелекту у майбутніх фахівців початкової школи та їх емпіричному дослідженні.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Houlman, D. (2018). *Emotsiynyi intelekt u biznesi. Yak staty uspishnym u zhytti ta karieri [Emotional intelligence in business. How to become successful in life and career]*. (S.-L. Humetskaia, Trans.). Kyiv: Vyd-vo "Vivat", 512 [in Ukrainian].
2. Houlman, D., Boiatsis, R., & Makki, E. (2022). *Emotsiynyi intelekt lidera [Emotional intelligence of a leader]*. (V. Hlinka, Trans., 4-te vyd.). Kyiv: Nash Format, 288 [in Ukrainian].
3. Kozliakovskiy, P.A. (2004). *Zahalna psykholohiia [General psychology]: v 2 t., 2-he vyd., dopov. i pererobl. Mykolaiv: Vyd-vo MDHU im. P. Mohyly, t. 2, 240 [in Ukrainian]*.

4. Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personaliti*. New York: Holt, Rinehart and Winston [in English].
5. Bar-On, R., & Parker, J.D.A. (2000). Emotional and social intelligence: insights from the Emotional Quotient Inventory. *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco: JosseyHass, 363-388 [in English].
6. Bar-On, R. (1997). *Emotional intelligence inventory (EQ-I): Technical Manual*. Toronto, Canada: Multi-Health System [in English].
7. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind: the theory of multiple intelligences*. New York: Harper and Row, 430 [in English].
8. Gardner, H. (1993). *Multiple intelligences: the teory in practice*. New York: Basic Books, 304 [in English].
9. Guilford, J.P. (1959). Three faces of intelligence. *American Psychologist, august, vol. 14 (8)*, 469-479 [in English].
10. Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: why it can matter more than IQ?* New York: Bantam Books [in English].
11. Goleman, D. (2002). *Primal leadership*. Boston M.A.: Harvard Business School Press [in English].
12. Kihjstrom, J.F., & Cantor, N. (2000). Social Intelligence. *Handbook of intelligence*. R.J. Sternberg (Ed.). 2 ed. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 359-379 [in English].
13. Mayer, J.D., Di Paolo, M., & Salovey, P. (1990). Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment, vol. 54, no 3, 4*, 772-781 [in English].
14. Mayer, J.D., & Salovey, P. (1993). The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence, vol. 17, № 4*, 433-442 [in English].
15. Mayer, J.D., & Salovey, P. (Eds). (1997). What is emotional intelligence? Emotional development and emotional intelligence: Implications for education. New York [in English].
16. Sternberg, R.J. (1988). *The triarchic mind: A new theory of human intelligence*. NewYork: Viking Penguin Inc, 135 [in English].
17. Thorndike, E.L. (1920). Intelligence and its use. *Harpers Magazine, vol. 140*, 227-235 [in English].

Received: August 18, 2022

Accepted: September 07, 2022